

[บทความวิจัย]

ไข่มุก อุทยาวลี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์และศิลปะ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ปัญหาของการจัดการ “สมุดไทย” เพื่อพัฒนาศักยภาพการศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่นภาคใต้

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเพื่อทำการสำรวจกระบวนการทัศน์การอนุรักษ์สมุดไทยในพื้นที่ภาคใต้เพื่อเสนอประเด็นจากการศึกษาวิจัยด้านการอนุรักษ์ต้นฉบับเอกสารหายากสำหรับการใช้พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับท้องถิ่น ด้านปัญหาในเชิงบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ของแหล่งข้อมูลและการสำรวจแนวคิดเพื่อเป็นแนวทาง ต่อการพัฒนาศักยภาพการอนุรักษ์สมุดไทยให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

การอนุรักษ์สมุดไทยในปัจจุบันเป็นกระบวนการสำคัญต่อการเข้าใจวิถีชีวิตและกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นแม้ว่าข้อมูลในสมุดไทยจะเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการดำรงอยู่ของชีวิตวัฒนธรรมของคนในภาคใต้เท่านั้น แต่สมุดไทยยังมีบทบาทที่สำคัญทำให้ผู้ศึกษาค้นคว้าจะเห็นร่องรอยพัฒนาการความเชื่อมโยงของวิถีชีวิตในมิติชีวิต และตัวตนในปัจจุบันของชาวไทยภาคใต้อยู่ด้วย ดังได้กล่าวมาแล้วว่าลักษณะของการบันทึกข้อมูลมีความหลากหลายของความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่างๆ

อย่างไรก็ดีการศึกษาของคความรู้เหล่านี้ของการศึกษาวิจัยอนุรักษ์สมุดไทยพบว่าความเปลี่ยนแปลงในสังคมท้องถิ่นปัจจุบันส่งผลกระทบ

ต่อการอนุรักษ์สืบทอดแหล่งความรู้ ซึ่งเดิมมาสมุดไทยเคยเป็นแหล่งความรู้ที่ตัวอย่างหนึ่งในแบบแผนการศึกษาสืบทอดความรู้ของคนในสังคม ขณะที่ปัจจุบันแหล่งความรู้ที่เหล่านี้ได้ถูกทอดทิ้งห่างจากกระบวนการศึกษาในสังคม ชุมชน การเรียนรู้ร่วมกับแบบแผนในอดีตที่มีวัดและครอบครัวเป็นศูนย์กลางได้เปลี่ยนแปลงไปสู่บทบาทของรัฐและสถาบันการศึกษาในระบบ ดังนั้นการมีบทบาทในการอนุรักษ์ ข้อมูลจากท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่องค์ความรู้ความเข้าใจสังคมท้องถิ่นย่อมเป็นการกิจประการหนึ่งของภาครัฐและสถาบันการศึกษาในระบบ ดังปรากฏว่าในช่วงทศวรรษ 2520 การศึกษาฟื้นฟูวัฒนธรรมในภาคใต้มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการศึกษาเรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นในการศึกษาหลายแห่ง อาทิ วิทยาลัยครู (สถาบันราชภัฏภาคใต้) จัดให้มี

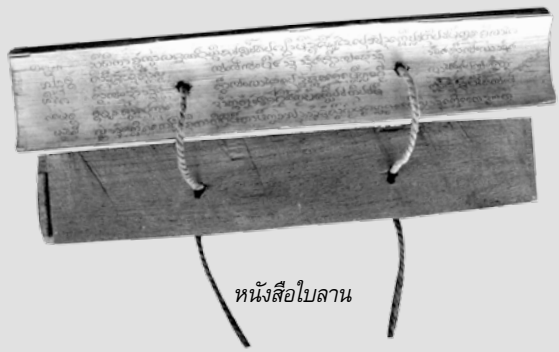
ศูนย์วัฒนธรรมเพื่อมีบทบาทในการศึกษาค้นคว้าและอนุรักษ์แหล่งข้อมูลด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เป็นการเริ่มต้นของการศึกษาแบบแผนใหม่ที่เชื่อมโยงไปสู่ความพยายามเข้าใจศึกษาเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมซึ่งเป็นภูมิความรู้ของคนที่ตั้งสมมา

1. สภาพปัญหาด้านการอนุรักษ์ต้นฉบับของแหล่งการเรียนรู้ข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

การวิเคราะห์สภาพปัญหาด้านการอนุรักษ์ต้นฉบับของการเรียนรู้แหล่งข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นพบว่าบทบาทแหล่งการเรียนรู้ข้อมูลฯ ของศูนย์วัฒนธรรมหลายแห่งประสบอุปสรรคในการดำเนินการคือปัญหาการชำรุดของต้นฉบับซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของต้นฉบับที่ได้จากแหล่งซึ่งทำการสำรวจข้อมูลต้นฉบับของชุมชนต่างๆ ปัญหาด้านกระบวนการรวบรวมจัดเก็บต้นฉบับ การคัดแยกต้นฉบับกระทำโดยยากลำบาก ปัญหาด้านภาษาที่ใช้ในต้นฉบับซึ่งหาผู้เชี่ยวชาญศึกษาได้อย่างจำกัดเป็นปัญหาที่ทำให้การจัดหมวดหมู่ทำได้ยากยิ่งขึ้น ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเห็นคุณค่าความสำคัญของสมุดไทยในสังคมท้องถิ่นปัจจุบัน

1.1 ปัญหาการชำรุดของต้นฉบับซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติจากการสำรวจรวบรวมจากชุมชน

เอกสารโบราณที่เก็บรวบรวมของแหล่งข้อมูลเท่าที่พบมีทั้งหนังสือใบลานและหนังสือชุดโดยธรรมชาติของต้นฉบับมีรูปแบบของการบันทึกและวัสดุต่างกัน ดังพบว่าใบลานที่ถูกนำมาประดิษฐ์เป็นหนังสือใบลานมีขนาดเล็กและมีลำดับเนื้อหาแต่ละแผ่นใบลานด้วยการเจาะรูร้อยเชือก ใบลานส่วนใหญ่มีอายุเก่ากว่าหนังสือชุด สันนิษฐานว่าเป็น

หนังสือใบลาน

จารีตนิยมที่บันทึกก่อนการนิยมเขียนลงในหนังสือชุด ทำให้เมื่อมีการสำรวจและรวบรวมมาเก็บของแหล่งข้อมูลประสบปัญหาความไม่สมบูรณ์ของต้นฉบับ เช่น ปัญหาใบลานขาดแต่ละหน้า การที่เชือกร้อยลานขาดทำให้การลำดับข้อมูลยากแก่การเก็บรักษาตลอดจนการนำมาศึกษาต่อไปได้ ใบลานที่พบว่าจัดเก็บในแหล่งข้อมูลที่มีปัญหา มักมาจากปัญหาด้านความชื้นทำให้เกิดเชื้อรา การขาดการดูแลอย่างเป็นระบบทำให้แมลงกัดแทะ การชำรุดของต้นฉบับทำให้แหล่งข้อมูลขาดต้นฉบับที่สมบูรณ์ ดังปรากฏให้เห็นจากการสรุปปัญหาการวิจัยด้านการศึกษาด้านฉบับใบลานของศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนสตรีพัทลุง ศูนย์วัฒนธรรมนครศรีธรรมราช ศูนย์วัฒนธรรมสุราษฎร์ธานี สถาบันทักษิณคดีศึกษาพบว่าประสบปัญหาเช่นเดียวกัน เช่น ใบลานของศูนย์วัฒนธรรม โรงเรียนสตรีจังหวัดพัทลุง เป็นส่วนหนึ่งในโครงการด้านการอนุรักษ์เอกสารโบราณของพัทลุง ใบลานส่วนใหญ่เป็นภาษาบาลี อักษรขอมหรือขอมปนไทย ปัจจุบันมีสภาพชำรุดต้นฉบับขาดการลำดับข้อมูลตามเนื้อหาที่ถูกต้องเพราะขาดผู้เชี่ยวชาญโดยตรงเข้ามาช่วยเหลือในการจัดระบบการดูแลอย่างง่ายที่สุดคือนำมาเช็ดทำความสะอาดเก็บในตู้เอกสาร (สัมภาษณ์, ชนิษฐา สุวรรณลิขิต 28 มิถุนายน 2547) เช่นเดียวกับสถาบันทักษิณคดีศึกษา ใบลานในห้องวรรณกรรมท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีปัญหาจากเชือกที่ร้อยตัวเล่มขาดทำให้ไม่สามารถ

จัดระบบได้ ปัจจุบันสถาบันเองยังขาดบุคลากรที่มีความรู้เรื่องภาษาโบราณ (อักษรภาษาขอม) ในการปริวรรตใบลาน กระบวนการอนุรักษ์ซึ่งเก็บจากชุมชน จึงนำมาบรรจุหีบพระธรรมแยกไว้บางส่วนแยกไว้ในตู้จัดแสดง (สัมภาษณ์, คุณอุบลศรี อรรถพันธ์ 10 มิถุนายน 2547) ในแหล่งข้อมูลของจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่ามีการเก็บใบลานแต่เนื่องจากปัญหาเช่นเดียวกับแหล่งที่กล่าวมา จึงทำให้การจัดเก็บใบลานใช้วิธีทำความสะอาดโดยเช็ดด้วยผ้าสะอาด นำเก็บใส่ห่อผ้าพร้อมเม็ดพริกไทยดำที่เชื่อว่าเป็นวิธีทางธรรมชาติป้องกันแมลง เก็บใส่ตู้ข้อมูล จนกล่าวได้ว่า การเก็บใบลานของแหล่งที่กล่าวมายังขาดการสำรวจบัญชีข้อมูล และยังไม่มีการศึกษาปริวรรตเผยแพร่การศึกษาใบลาน จัดได้ว่าเป็นข้อจำกัดและต้นฉบับที่น่าสังเกต สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีแหล่งข้อมูลเฉพาะที่เก็บใบลานในลักษณะอนุรักษ์เผยแพร่เพื่อการศึกษาค่อนข้างเป็นระบบเพียงแหล่งเดียว คือหอสมุดแห่งชาติกาญจนาภิเษกสงขลา ทั้งนี้เพราะทางหอสมุดใช้บุคลากรและการดำเนินงานการจัดทำบัญชีข้อมูลของ กรมศิลปากร ทั้งการจัดเก็บใช้วิธีการปริวรรตใบลานของวัดคัดเลือกรายการที่ค่อนข้างสมบูรณ์ซึ่งอาจชำรุดบางส่วน แต่สามารถเป็นแบบอย่างของการศึกษาค้นคว้าบางส่วนได้ (สัมภาษณ์, คุณพิน ปกอนันต์ 5 กรกฎาคม 2547)

ส่วนหนังสือบุตพบว่าเป็นเอกสารที่มีจำนวนมากในแหล่งข้อมูลที่ทำการศึกษา ปัญหาด้านการชำรุดของหนังสือบุต คือด้านการชำรุดโดยธรรมชาติของเอกสาร เนื่องจากอายุของเอกสารที่มักจะเก่า และลักษณะของวัสดุที่นำมาประดิษฐ์ ทั้งใบลานนำมาทำเป็นคัมภีร์ใบลาน หนังสือบุตทำจากเปลือกหอย เถากฤษณา (ย่านกริดหนา) โดยสภาพภูมิศาสตร์ภาคใต้อยู่ในเขตร้อนชื้นฝนตกชุกทำให้เกิดปัญหา

หนังสือบุตขาว

ความชื้นทำให้เอกสารชำรุดจากเชื้อรา ซึ่งพบได้มาจากหลายแห่ง นอกจากปัญหาเชื้อราแล้วยังพบว่าเอกสารเก่าที่ขาดการดูแลมีแมลงที่ทำให้ชำรุด อาทิ ปลวก และมอด วัสดุดังกล่าวจึงมีอายุการใช้งานสั้น

นอกจากนี้ปัญหาในด้านการอนุรักษ์ต้นฉบับสมุดไทยยังเกิดจากปัญหาความบกพร่องของต้นฉบับที่รวบรวมมาจากพื้นที่ต่างๆ แม้ว่าการเก็บต้นฉบับจะเลือกต้นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด หรือพอจะอยู่ในสภาพที่สามารถนำมาศึกษาต่อไปได้ก็ตาม สมุดไทยส่วนใหญ่ที่เก็บมาได้จะเน้นหนังสือบุตมากกว่าใบลาน และหนังสือบุตจะเป็นหนังสือบุตขาวมากกว่าหนังสือบุตดำ ลักษณะการชำรุดของหนังสือบุตที่พบคือ หน้าแรกและหน้าสุดท้ายมักจะชำรุดมากกว่าเนื้อหาภายในซึ่งทำให้การศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาด้านการสืบค้นผู้แต่งและปีที่บันทึกเป็นไปได้ยาก

ส่วนใบลานปัญหาที่พบมากคือ การสลับหน้าของใบลานซึ่งเกิดจากสาเหตุที่เชือกร้อยใบลานขาดทำให้ยากต่อการจัดลำดับข้อมูลเนื้อหา

ขณะเดียวกันยังพบว่าใบลานเป็นเอกสารโบราณท้องถิ่นที่มีความเก่าแก่กว่าเอกสารประเภทหนังสือบุต แต่ภาษาที่ใช้ยังอ่านยากเพราะบันทึกด้วยอักษรขอม ภาษาบาลี หรือมีการใช้อักษรบันทึกปะปนกัน

เช่น การใช้ภาษาบาลีเป็นหลักและอาจมีภาษาไทย บ้างเล็กน้อย หรือบางเรื่องอาจใช้ภาษาไทยสลับด้วย ตัวอักษรขอม เป็นต้น การอนุรักษ์ต้นฉบับของ สถาบันฯ กระทำโดยอาศัยวิธีทางธรรมชาติคือ ใช้ เม็ดพริกไทยบรรจุในห่อผ้าที่เก็บเอกสารโบราณ ดังกล่าวบรรจุกล่อง และจัดในตู้เอกสารภายในห้องมี อุณหภูมิต่ำโดยอาศัยเครื่องปรับอากาศเข้าช่วย ส่วนวิธีการทางวิทยาศาสตร์อื่นยังไม่ได้นำมาใช้ พัฒนาการเก็บต้นฉบับ ซึ่งต้องอาศัยงบประมาณ การศึกษาระบบการจัดเก็บจากแหล่งข้อมูลสำคัญ ภายในและต่างประเทศ (สัมภาษณ์, คุณอุบลศรี อรรถพันธ์ 10 มิถุนายน 2547) ในส่วนสำนัก ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา เป็นอีกแหล่งพบปัญหาทั้งการชำรุดข้อมูลต้นฉบับ ในปัจจุบัน การเก็บรวบรวมเอกสารประเภทสมุด ไทยของศูนย์ศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวเริ่มในปี พ.ศ. 2528 ตามการจัดการเรียนการสอนวิชาชุมนุมคน ไทยและวัฒนธรรมไทย ผู้ก่อตั้งแผนรวบรวมขณะ นั้นคือ อาจารย์ผู้สอนเกี่ยวกับคติชนวิทยา โดยจัดให้ มีกิจกรรมศึกษาต้นฉบับหนังสือโบราณ หรือทำ สำเนาเพื่อประกอบการเรียนการสอน การเก็บ รักษาอาศัยวิธีการรวบรวมจากแหล่ง แต่ยังคงขาดการ ปรีวรรตข้อมูลเพื่อนำมาศึกษาโดยตรง ดังนั้นช่วง แรกจึงเป็นการดำเนินการลักษณะสำรวจรวบรวม เป็นหลัก (สัมภาษณ์, เกษม ขนบแก้ว 4 มิถุนายน 2547) การดำเนินการมีการสะสมข้อมูลมาจนช่วง พ.ศ. 2538 ได้ขาดการสานต่อเพราะทางสถาบัน ขาดบุคลากรที่เป็นหลักซึ่งสนใจการศึกษาเอกสาร โบราณประเภทนี้ รวมทั้งสำนักศิลปวัฒนธรรมที่ตั้ง ขึ้นจากหน่วยงานศูนย์ศิลปวัฒนธรรมแต่เดิมก็มี ภารกิจด้านอื่นๆ ด้วยทำให้การอนุรักษ์สมุดไทยซึ่งมี ฐานอยู่แล้วต้องหยุดชะงัก เอกสารจึงอยู่ในสภาพที่ จัดเก็บโดยขาดการพัฒนากระบวนการ และไม่มี การ นำมาศึกษา จำนวนเอกสารประมาณ 500 กว่า

รายการ และจากการสำรวจเอกสารที่มีชื่อเรื่อง ประมาณ 10 รายการ (สัมภาษณ์, อ.รจนา ศรีไส 3 มิถุนายน 2547)

การสำรวจแหล่งข้อมูลสามารถประมวลปัญหา สำคัญในการอนุรักษ์สมุดไทยของแหล่งนี้คือ ปัญหา การขาดบุคลากรที่เป็นหลักในการดำเนินการ การ ขาดแผนงานในการดำเนินงานด้านนี้อย่างจริงจัง ทำให้ไม่มีบุคลากรที่จะทำงานด้านการอนุรักษ์ โดยตรงในด้านการอนุรักษ์ต้นฉบับของสมุดไทย ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของแหล่งนี้คือ เอกสาร ขำรุตขาดการดูแลจัดระบบจึงทำให้การพัฒนา งาน ด้านสมุดไทยมีข้อจำกัดอย่างมาก (สัมภาษณ์, อ.เกษม ขนบแก้ว 4 มิถุนายน 2547)

ปัญหาในศูนย์วัฒนธรรมภูเก็ตพบอุปสรรคใน การรวบรวมข้อมูลต้นฉบับเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ตั้งแต่มีการรวบรวมข้อมูลในปี พ.ศ. 2509 เป็นต้นมา ต้นฉบับที่ได้มากกว่าครึ่งเสียหายเนื่องจากสภาพ ตามธรรมชาติของหนังสือโบราณ โดยเฉพาะที่ภูเก็ท ความชื้นจากทะเลมีสูง เอกสารมักเก่ามากกว่าครึ่ง ของจำนวนที่รวบรวมมา คืออายุของหนังสือบุค ดตั้งแต่ 80 - 100 ปีโดยประมาณ (สัมภาษณ์, สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์) ดังนั้น ด้านการนำมาศึกษามักจะ คัดเลือกเฉพาะฉบับที่สมบูรณ์ งานปรีวรรตเล่มแรก ของศูนย์เรื่อง *มหาเวสสันดรชาดก* ต่อมาได้มีการ คัดเลือกฉบับสมบูรณ์ทำการปรีวรรตเพิ่มเติม เช่น *ศาสตร์ ปลายทุ่ง*

ปัญหาของแหล่งข้อมูลอีกประการหนึ่งคือ พบ ว่าในช่วง พ.ศ. 2510 จนปัจจุบันการใช้หนังสือบุค ใน ชีวิตประจำวันของชาวบ้านได้ลดบทบาททางสังคม ไปค่อนข้างมาก ซึ่งพอจะประมวลได้ว่าปัญหาเกิด จากหนังสือบุคได้หมดหน้าที่ทางสังคมต่อลูกหลาน ของชาวบ้าน ดังพบเห็นจากการขาดการสนใจเก็บ รักษาเห็นความสำคัญของมรดกคนรุ่นก่อน ปัญหา นี้ทำให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมของชาวบ้านส่วนใหญ่ถูก

ทำลายโดยธรรมชาติและ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาที่สัมพันธ์กับการมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังขาดการดูแลและแก้ไขทางศูนย์วัฒนธรรมชาวภูเก็ตนเองมีนโยบายอนุรักษ์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชน เลือกต้นฉบับสมบูรณ์ใช้ในการอนุรักษ์ และศึกษาซึ่งกระทำได้เพียงบางส่วนเท่านั้น (สัมภาษณ์, ผศ.สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ 1 พฤษภาคม 2548)

การที่คนในชุมชนภูเก็ตช่วงปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมาเห็นว่าหนังสือบุดมีบทบาทต่อการศึกษาศึกษาของบุตรหลานและขาดการสืบทอดการศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนหนึ่งมาจากการขาดกระบวนการเชื่อมต่อการเรียนรู้ความรู้ในตำราเอกสารโบราณของชุมชน และการเห็นความสำคัญของผู้ถ่ายทอดความรู้ตามแบบแผนเดิม ขณะที่การศึกษาแผนใหม่ทำให้คนสนใจศึกษาความรู้อีกชุดหนึ่งที่เป็นองค์ความรู้จากภายนอกชุมชน ปัญหาทางด้านตัวอักษรภาษาที่ใช้ก็เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ขาดการนำมาศึกษาของคนในหมู่บ้าน เพราะอักษรส่วนใหญ่เป็นอักษรขอม ภาษาขอม-บาลี มีแบบแผนการถ่ายทอดภาษา และความรู้ในสังคมย้อนยุคทำให้คนรุ่นหลังขาดทักษะในการเรียนรู้เข้าใจสิ่งที่จดบันทึกในเอกสารโบราณดังกล่าวด้วย

กล่าวได้ว่าคนในชุมชนเองขาดความสนใจในการอนุรักษ์ข้อมูลของชุมชนดังนั้นสถาบันการศึกษาระดับสูงของท้องถิ่นจำเป็นต้องมีบทบาทในการชี้นำสร้างกระแสของการอนุรักษ์เพื่อการศึกษาและเข้าใจความรู้ในท้องถิ่นเองด้วย

ปัญหาด้านการทำลายต้นฉบับในท้องถิ่น นอกจากเกิดจากปัญหาความเสื่อมโดยธรรมชาติของเอกสารโบราณ การขาดการเก็บรักษาอย่างเป็นระบบยังเป็นการทำลายโดยฝีมือของคนในสังคมโดยความเชื่อและคติที่เชื่อต่อๆ กันมา เช่น

ในภูเก็ต เชื่อว่านำสมุดข่อย (หนังสือบุด) มาม้วนแล้วใช้สูบแทนบุหรี่ยาเส้นจะทำให้หายจากโรคริดสีดวงจมูก ทำให้ยุคสมัยหนึ่งหนังสือบุดในท้องถิ่นถูกทำลายไปมาก เช่น การสำรวจรวบรวมที่ภูเก็ตพบว่า ช่วง พ.ศ. 2510 - 2520 ช่วงแรกที่มีการเก็บต้นฉบับหนังสือบุด วัดในภูเก็ตไม่ได้เก็บรักษาอย่างต่อเนื่องเป็นระบบและเหมาะสม เช่น เก็บโดยวางบนชื่อเพดานของโบสถ์วิหาร ส่วนใหญ่มักเป็นบุดที่บ้านทีกคาถาอาคม มักถูกแมลงกัดแทะ ต้นฉบับถูกฝนโดนความชื้นชำรุดเสียหาย ปัญหานี้พบโดยทั่วไป หากบางวัดที่มีหีบพระธรรมมีการเก็บในหีบพระธรรม มักใช้ปนกันทั้งเก็บใบลาน หนังสือบุดซึ่งมักเก็บเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาขาดก เป็นส่วนใหญ่ก็มีการรักษาต้นฉบับต่างๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านคือพบว่าห่อผ้าแดง ใส่เม็ดพริกไทยดำ วิธีการนี้ได้ผลประมาณร้อยละ 90 ของ การดูแลต้นฉบับจากแมลงกินหนังสือบุด ซึ่งต่อมาได้มีการนำวิธีนี้มาใช้ในศูนย์วัฒนธรรมภูเก็ตด้วย (สัมภาษณ์, ผศ.สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ 1 พฤษภาคม 2548)

บางแหล่งมีข้อมูลหนังสือบุดภาคใต้ตอนบน เช่น ศูนย์วัฒนธรรมสุราษฎร์ธานีซึ่งมีการเก็บต้นฉบับในลักษณะการอนุรักษ์ต้นฉบับเพื่อทำการศึกษา ในส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2524 มีการรวบรวมมาจากจังหวัดสุราษฎร์ธานีจากบรรดาบ้านคหบดี วัดในชุมชนต่างๆ เรื่อยมาจนราว พ.ศ. 2535 มีเอกสารกว่า 600 เล่ม พบว่าเอกสารหนังสือบุดส่วนใหญ่ชำรุด มีบางส่วนสมบูรณ์สามารถนำไปศึกษาปริวรรตและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป มีกลุ่มชำรุดบางส่วนแต่พอศึกษาได้ และกลุ่มที่ชำรุดมาก ปัจจุบันยังไม่ได้มีการคัดแยกเอกสารชัดเจน (สัมภาษณ์, รศ.ชวน เพชรแก้ว 28 กันยายน 2548) ในด้านการอนุรักษ์ยึดอายุต้นฉบับบางแหล่งข้อมูลต่างๆ ของภาคใต้ควรมีการทบทวนศึกษาเพิ่มเติม

อยู่มาก เช่น การศึกษาข้อมูลด้านการเก็บรักษา ตันฉบับ การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการอนุรักษ์ ตันฉบับของหน่วยงานสำคัญต่างๆ ที่ดำเนินการ และอาจขยายขอบเขตการอนุรักษ์รูปแบบการดำเนินการในลักษณะเดียวกัน ในระดับประเทศก็จะเป็น ประโยชน์ด้านการยืดอายุและการอนุรักษ์ ตันฉบับได้อีกทางหนึ่ง (สัมภาษณ์, ศ.สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ 2 มิถุนายน 2547)

ปัญหาของศูนย์วัฒนธรรมนครศรีธรรมราชด้านการอนุรักษ์ ตันฉบับส่วนหนึ่งมาจากการชำรุดของ ตันฉบับ พบว่าตั้งแต่เริ่มรวมข้อมูลหนังสือชุดช่วง พ.ศ. 2519 โดยประมาณเป็นต้นมาในสมัย อ.วิเชียร ณคร ที่ใช้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาคติชนวิทยา ได้มีการสำรวจเอกสารหลายพื้นที่ของนครศรีธรรมราช พบว่า ตันฉบับที่ได้มาจากชุมชน ขาดการดูแลตั้งแต่ จากแหล่งในชุมชน ปัญหาการขาดคนสนใจเก็บรักษา ถูกแมลง ปลวกทำลาย บางครั้งชาวบ้านเอง เป็นผู้ทำลายเพราะเห็นว่าเก่าและชำรุดมาก ซึ่ง ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้รวบรวมไว้เพียงบางส่วน ที่ได้รับบริจาคเพื่อการศึกษา (สัมภาษณ์, คุณอำนวย ทองทะวัย 3 พฤษภาคม 2548)

1.2 ปัญหาในกระบวนการรวบรวมจัดเก็บ ตันฉบับ

ปัญหาการรวบรวมจัดเก็บของแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น จากการสำรวจแหล่งข้อมูลศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชพบว่า ศูนย์วัฒนธรรมของนครศรีธรรมราชเกิดจากวัตถุประสงค์ความจำเป็นในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของคนไทยภาคใต้ ด้วยเหตุที่ในบริเวณจังหวัดนครศรีธรรมราช และบริเวณใกล้เคียง เคยเป็นศูนย์กลางอารยธรรมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แห่งหนึ่งมาในระยะที่ยาวนาน

นครศรีธรรมราชจึงเป็นพื้นที่ที่สั่งสมมรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ที่มีอายุอยู่ในหลายช่วงเวลาเป็นจำนวนมาก มรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความมีอารยธรรมของผู้คนในบริเวณนั้น ซึ่งเป็นผู้คนในสังคมลายลักษณ์ (Literate Society) คือมีหลักฐานจารึกและหนังสือชุด ในส่วนของหนังสือชุดนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าวัดทุกวัด และในครอบครัวรุ่นเก่าจะมีหนังสือชุดเป็นของคนในสังคม เพราะหนังสือชุดตามความเชื่อ ค่านิยมของคนไทย ในท้องถิ่นภาคใต้ถือว่าหนังสือชุดเป็นมรดกของบรรพชนที่มอบให้ลูกหลาน หนังสือชุดมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้หนังสือชุดยังเป็นเสมือนคู่มือที่นำมาใช้สอยให้ความรู้อันเป็นภูมิปัญญาสำหรับดำเนินชีวิตของคนในชุมชนหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง หนังสือชุดในนครศรีธรรมราชจึงเป็นแหล่งรวบรวมสรรพวิทยาของชุมชนและสังคม ได้มีการบันทึกประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น

ความสำคัญของหนังสือชุดดังกล่าวทำให้เริ่มมีการจัดนโยบายสนับสนุนการอนุรักษ์โดยอาศัยกระบวนการเรียนการสอนเป็นฐานของนโยบาย ด้วยเหตุนี้ใน พ.ศ. 2514 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช (ครั้งนั้นเป็นวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช) จึงจัดให้มีการนำหนังสือชุดมาใช้เป็นแหล่งทรัพยากร เพื่อใช้ในการศึกษาในรายวิชา และสอนในหลายภาควิชา โดยเฉพาะในภาควิชาภาษาไทยในช่วงเวลานั้น นอกจากมีการศึกษาหนังสือชุดในรายวิชาแล้ว ยังมีการเก็บรวบรวมหนังสือชุดทั้งในรูปของการจำลอง (คัดลอกและสำเนา) และการรับบริจาคฉบับจริงด้วย โดยนักศึกษาได้ช่วยกันรวบรวมมาพร้อมกับศิลปวัตถุ และเครื่องใช้ชาวบ้านภาคใต้ ต่อมาได้นำมาจัด ในรูปของคลังข้อมูล และนิทรรศการชั่วคราวในห้องสมุดของภาควิชา

พ.ศ. 2519 กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดสรรงบประมาณให้มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริม เผยแพร่ และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น มหาวิทยาลัยจึงได้มีนโยบายให้จัดนิทรรศการ เรื่อง “ชีวิตชาวไทยปักษ์ใต้” ในเดือนกันยายน 2519 ขึ้น ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช โดยนิทรรศการเรื่องหนังสือชุดเป็น ผลงานเด่นเรื่องหนึ่งในนิทรรศการครั้งนั้น

ต่อมานิทรรศการได้รับการตอบรับทั้งภาครัฐ และเยาวชน ทำให้เริ่มเป็นแนวทางหนึ่งในการ สนับสนุนให้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่โดยตรงในการประสานติดต่อดำเนินการด้านวัฒนธรรม ขึ้นในมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นครั้งแรกในชื่อหน่วยงาน “หน่วยประเคราะห์ศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรม ไทย” โดยอาศัยข้อมูล วัสดุ อุปกรณ์และศิลปวัตถุ ที่ได้มาจากการจัดนิทรรศการชีวิตชาวปักษ์ใต้ มาเป็น พื้นฐานในการจัดตั้งศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรม ไทยดังกล่าว ต่อมาได้มีการขยายระบบงานจนเป็นที่มาของการจัดตั้ง “ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้” ของ มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2520 ซึ่งในช่วงทศวรรษนี้ วงการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นในประเทศไทยได้มีความตื่นตัว ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับการสนับสนุนจัดตั้งเป็นทางการโดยสำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยชื่อหน่วยงานเรียกว่า “ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครู นครศรีธรรมราช” จัดให้มีการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น จากต้นฉบับลายลักษณ์ที่เป็นหนังสือชุด ช่วง พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ได้เริ่มเผยแพร่ภายใต้โครงการการจัดพิมพ์หนังสือ “ชุดวรรณกรรม ปักษ์ใต้” ใน พ.ศ. 2521 ดำเนินการเรื่อยมาจนใน พ.ศ. 2526 กล่าวคือในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2526 โครงการดังกล่าวได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากมูลนิธิโตโยต้า ประเทศญี่ปุ่น ในโครงการที่ชื่อว่า

“โครงการสำรวจ เก็บรวบรวม และศึกษาหนังสือ ชุดในนครศรีธรรมราช” ซึ่งทำให้การอนุรักษ์และ เผยแพร่หนังสือชุดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กว้างขวาง และก้าวหน้าโดยลำดับตราบจนปัจจุบัน (สัมภาษณ์, รศ.ปรีชา นุ่นสุข 29 สิงหาคม 2547) อย่างไรก็ตามปัญหาศูนย์วัฒนธรรมนครศรีธรรมราช ในส่วนการเก็บรวบรวมจัดเก็บต้นฉบับในปัจจุบัน พบว่า ต้นฉบับจำนวนมากยังขาดการคัดแยกส่วน ฉบับชำรุดปริมาณมากน้อยต่างกันและเนื้อหา ภายในยังขาดการศึกษาและทำข้อมูลเบื้องต้น ประกอบเพื่อใช้ในการศึกษา ดังจะพบจากการ สำรวจและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ดำเนินการ พอ ประมวลได้ว่า เอกสารอีกประมาณ 1,000 กว่ารายการ ของศูนย์ยังขาดการคัดแยกแบ่งหมวดหมู่เพราะ ขาดบุคลากรดำเนินการ และปัญหาอีกประการหนึ่ง คือการขาดผู้เชี่ยวชาญอ่านอักษรโบราณ ทำให้ การจัดหมวดหมู่ทำได้ยาก เช่น หมวดศาสนา หาก พบว่าเป็นบทคถาอักษรขอมก็มักรวมกับหมวดนี้ ซึ่งอาจมีข้อมูลจำเพาะลงไปอีก แต่ไม่อาจจะระบุได้ เพราะไม่มีผู้ดำเนินการโดยละเอียด (สัมภาษณ์, คุณอำนวย ทองทะวีย์ 3 พฤษภาคม 2548)

ส่วนที่ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏภูเก็ต หลังจากการรวบรวมข้อมูลจากชุมชนพบว่า การนำ ต้นฉบับมารวบรวมไว้ในศูนย์วัฒนธรรมทำให้ทาง ศูนย์ต้องมีการศึกษาในการดูแลอนุรักษ์ ซึ่งต้องอาศัย สถานที่ งบประมาณในการดูแลต้นฉบับ ปัญหาที่ ทางศูนย์ขาดการอนุรักษ์อย่างถูกวิธีการ ซึ่งอาจต้อง อาศัยหน่วยงานที่มีบทบาทชำนาญด้านการอนุรักษ์ ต้นฉบับ อาทิ กรมศิลปากรเข้ามาอบรมในการเก็บ รักษาต้นฉบับทำให้ต้องใช้วิธีการโดยธรรมชาติ เป็นการอนุรักษ์แบบพึ่งตนเอง โดยเก็บรักษา เช่น มีกระบวนการเก็บรักษาโดยเริ่มจากทำความสะอาด อย่างง่าย แล้วห่อผ้าแดงเป็นการป้องกันแมลงได้ และใส่เม็ดพริกไทยดำ มีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

โดยจัดหมวดหมู่ใช้รหัส ศวก. และตัวเลขต่าง ๆ กำกับ การรวบรวมมีทั้งการศึกษาโดยสำรวจจาก การศึกษาที่เรียนมีส่วนในการเก็บรวบรวม การมี ผู้มอบบริจาคน บางครั้งก็ถ่ายสำเนาหรือคัดลอก ด้วยลายมือ จัดได้ว่าการรวบรวมทุกรูปแบบของ ข้อมูล และเก็บรักษาแบบเรียบง่ายมีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษาเป็นหลัก (สัมภาษณ์, ผศ.สมหมาย ปิณฑุทธิศิลป์ 1 พฤษภาคม 2548)

1.3 การเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญ ของสมุดไทยในสังคมท้องถิ่น

การที่ชุมชนท้องถิ่นไม่มีบทบาทในการ อนุรักษ์ข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของ ตนเองนับเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาของชุมชน นั้นๆ ให้เป็นแหล่งสะสมสืบทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น ขณะที่การศึกษาแผนใหม่ การส่งเสริมให้มีการตั้ง ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันด้านวัฒนธรรมทำให้เกิด หน่วยงานทางการศึกษาของท้องถิ่นในแบบแผนการ ศึกษาสมัยใหม่ที่ต้องเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ ข้อมูลเหล่านี้ และกระตุ้นชุมชนทั้งภาคหน่วยงาน เอกชน ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมจากการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินงานในการอนุรักษ์สมุด ไทยพบว่า แทบทุกแหล่งมีความเห็นแนวทาง เดียวกันว่าท่ามกลางปัญหาความอ่อนแอของชุมชน ซึ่งเคยมีวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ทั้งศาสนา วัฒนธรรมของชาวไทยพุทธ ทำให้เอกสารสมุดไทย ต้องเปลี่ยนแปลงแหล่งจัดเก็บและการศึกษาองค์ ความรู้เหล่านี้มาเป็นสถาบันด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ ต่างๆ แทน เพราะหน่วยงานเหล่านี้มีความพร้อม ที่จะผู้นำดำเนินนโยบายการศึกษาค้นคว้าเรื่อง ของท้องถิ่น จำเป็นต้องศึกษารวบรวมรักษาข้อมูล จากชุมชนในลักษณะกระบวนการอนุรักษ์ความ พร้อม ด้านการบริหารในโครงสร้าง สำนักส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมศูนย์วัฒนธรรมต่างๆ ทั้งบุคลากร

นักวิชาการ นักวิจัย และการเชื่อมต่อการจัดการ ศึกษาในหลักสูตรให้มีการขยายสู่กระบวนการศึกษา ที่มีส่วนในการจัดการด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นตลอด จนในด้านงบประมาณ ซึ่งความพร้อมเหล่านี้ทำให้ บทบาทในด้านการอนุรักษ์ของหน่วยงานดังกล่าว เป็นที่คาดหวังของชุมชนมากกว่าการอนุรักษ์ใน ชุมชนตามวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่กำลังเปลี่ยนแปลงใน ลักษณะของการทำลายรากฐาน ของการเป็นแหล่ง ข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ของท้องถิ่นที่ เคยมีมาในอดีต

ปัญหาการเล็งเห็นคุณค่าของสมุดไทยในชุมชน ท้องถิ่นปรากฏเห็นจากประมวลปัญหาที่พบในชุมชน เช่น การเผาทำลายเอกสารโบราณอันเนื่องจาก การชำรุด และค่านิยมที่ขาดการเห็นคุณค่าเอกสาร ดังกล่าว การขายข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่ชาวต่างชาติ ในลักษณะของการให้ต้นฉบับเอกสารโบราณ เช่น การกว้านซื้อตำรายาเพื่อทำการรักษาของชาว ต่างชาติ การขาดการศึกษาคุณค่าความสำคัญของ เอกสารท้องถิ่นของคนในชุมชนเป็นต้น ปัญหา เหล่านี้เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และความต้องการของคนในสังคม

1.4 ลักษณะปัญหาการจัดการดำเนินการ ของชุมชน

ปัญหาการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ของ ชุมชนมีความสัมพันธ์กับการมองข้ามความสำคัญ ของข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่น อันเนื่องมาจากการขาด ความรู้ ความเข้าใจ อย่างแท้จริงต่อการศึกษาภูมิ ความรู้ของตนเองทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความอ่อนแอ ในการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลที่มีในชุมชนของตนเอง เพราะค่านิยมทางการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม ปัญหาเช่นนี้ทำให้ต้นฉบับข้อมูลขาดการ ดูแลอย่างถูกต้องขาดการจัดระบบข้อมูลที่ดี ใน ระยะยาวจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาและการจัด การ

องค์ความรู้ในท้องถิ่นของชุมชนเอง ดังนั้นหน่วยงานที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ข้อมูลของชุมชนก็จะกลายเป็นแหล่งจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ชุมชน แทนที่ชุมชนในสังคมดั้งเดิม การรวบรวมเอกสารแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่ทำการสำรวจในงานวิจัยที่สงขลา นครศรีธรรมราช พัทลุง ภูเก็ต ฯลฯ สะท้อนให้เห็นความอ่อนแอของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ข้อมูลของตนเอง ดังนั้นหน่วยงานที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ข้อมูลของตนเองที่ไม่สามารถเก็บรวบรวม รักษา และใช้ในการศึกษา การดำเนินชีวิตภายใต้วิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอีกต่อไป เมื่อข้อมูลจำนวนมากหลงไหลมาสู่หน่วยงานต่างๆ ที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทั้งเก็บรวบรวมเก็บ รักษา ศึกษา เผยแพร่ ทำให้จำเป็นต้องมีการพัฒนา ระบบข้อมูลที่มีอยู่เพื่อใช้ประโยชน์สูงสุดจากข้อมูลหลากหลาย ซึ่งการพัฒนา ระบบข้อมูลทั้งการอนุรักษ์และเผยแพร่อยู่นอกขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการข้อมูลแต่ละแหล่งข้อมูลมักมีข้อจำกัดด้านความสนใจของบุคคล โครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อการดำเนินการและงบประมาณอยู่ด้วย

1.5 ปัญหาด้านการดูแลจัดระบบของต้นฉบับและการเผยแพร่ข้อมูล

ปัญหาการจัดระบบของต้นฉบับ การเผยแพร่ข้อมูล พบว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในหลายแหล่ง เช่น การสำรวจความเห็นของนักวิชาการของสถาบันทักษิณคดีศึกษา พบว่าการพัฒนาระบบข้อมูลมีความสำคัญในการอนุรักษ์ในด้านการจัดเก็บและการบริการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลท้องถิ่นสู่ผู้สนใจ ซึ่งสถาบันจำเป็นต้องมีนโยบายในการจัดระบบข้อมูลให้มีความชัดเจน และเพิ่มเติมข้อมูลเบื้องต้น โดยระบุเพิ่มเติม เช่น การลงทะเบียนข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งที่มาของเอกสาร รวมทั้งข้อมูลเบื้องต้นที่อาจเกี่ยวข้องกับเนื้อหาโดยสังเขป ซึ่งจะ

ทำให้การสืบค้นข้อมูลของเอกสารสามารถศึกษาได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ในด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูลก็จำเป็นต้องมีการปรับปรุงคือ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่จำเป็นต้องจัดซื้อโปรแกรมที่ทันสมัย ซึ่งจะทำให้การจัดทำฐานระบบข้อมูลมีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น (สัมภาษณ์, คุณชัยวุฒิ พิชยะกุล 10 กรกฎาคม 2548 และคุณสมพร ชุมทอง 15 กรกฎาคม 2547)

นอกจากนี้ การดำเนินการปรัวรรตข้อมูลเอกสารเพื่อจัดทำเอกสารท้องถิ่นในลักษณะผลงานการปรัวรรตนั้น ได้เน้นการคัดเลือกเอกสารที่มีความสมบูรณ์ของเนื้อหา และเรื่องราวมีความสำคัญต่อการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อมูลเบื้องต้นจะมีเนื้อหาของคำแนะนำเอกสาร หลักการปรัวรรตแต่ละฉบับ บรรยายสภาพของข้อมูลโดยการปรัวรรตนั้น นักวิจัยพยายามคงเนื้อหาจากต้นฉบับมากที่สุด ปัญหาที่พบมาก ได้แก่ การบันทึกข้อความด้วยอักษรขอม ซึ่งนักวิจัยยังขาดความชำนาญในการถอดความอักษรโบราณ รวมไปถึงปัญหาการชำรุดของต้นฉบับ บางรายการอาจทำให้ข้อความไม่สมบูรณ์ทั้งหมด นอกจากนี้ปัญหาในการพัฒนาบุคลากร การผลิตนักวิจัยท้องถิ่นที่สนใจพัฒนางานในลักษณะดังกล่าวก็ยังเป็นอีกปัญหาหนึ่งซึ่งจะเชื่อมโยงกับแผนการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา เพราะปัจจุบันนักวิจัยที่ดำเนินงานด้านการศึกษาปรัวรรตเอกสารท้องถิ่นของสถาบันมีอยู่อย่างจำกัด (สัมภาษณ์, คุณชัยวุฒิ พิชยะกุล 10 กรกฎาคม 2548)

ปัญหาของการจัดระบบของต้นฉบับอีกประการหนึ่งคือ การขาดบุคลากรการดำเนินงานดูแลรักษาสมุดไทยซึ่งต้องอาศัยบุคลากรที่มีความสนใจ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เห็นความสำคัญของคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และต้องทุ่มเทเวลาการทำงานเกี่ยวกับข้อมูล ดังนั้นจึงเป็นภารกิจที่สำคัญสำหรับผู้จะร่วมดำเนินการ ปัญหาการอนุรักษ์ต้นฉบับในปัจจุบันเท่าที่พบคือ เอกสารบางส่วนชำรุด และ

ปัญหาที่ศูนย์ฯ ยังขาดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการดูแลยืดอายุของต้นฉบับให้ยืนยาว ปัญหานี้จึงเป็นปัญหาสำคัญสำหรับการอนุรักษ์สมุดไทย การจัดระบบจากการสำรวจลักษณะต้นฉบับสมุดไทยเบื้องต้น เช่น ที่ศูนย์วัฒนธรรมพัทลุงพอจะประมวลสภาพของต้นฉบับแบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ 1.เอกสารที่มีความสมบูรณ์ องค์กรประกอบตัวเล่มครบถ้วนประกอบด้วยปกหน้า-หลัง เนื้อหาภายในครบถ้วนมีสภาพที่ยังสามารถนำมาใช้ศึกษาได้ 2.เอกสารที่ชำรุดไม่มากเพราะผู้รวบรวมในขั้นตอนเก็บข้อมูลจากชุมชนพิจารณาว่ายังสามารถนำมาใช้ในการศึกษาได้ ตัวอักษรยังมีความชัดเจนสามารถนำมาศึกษาจัดทำสำเนาได้อยู่ หากจะชำรุดอาจขาดหายเฉพาะปกหน้าหรือปกหลัง 3.เอกสารที่ชำรุดมากส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาความชื้นที่มีสูง แผลงและปัญหาเชื้อรา เอกสารกลุ่มที่ 3 จะมีน้อยมากเพราะส่วนใหญ่เน้นการรวบรวมข้อมูลสภาพที่สามารถนำมาศึกษาได้ดี ปัญหาการชำรุดของเอกสารทางศูนย์วัฒนธรรมยังขาดความรู้ในการดูแลต้นฉบับโดยอาศัยเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ และการอนุรักษ์ต้นฉบับตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง นอกจากนี้ในเอกสารเก่าประเภทใบลานของภาคใต้ที่รวบรวมที่พัทลุงส่วนใหญ่มีปัญหาตั้งแต่การจัดเก็บรวบรวมจากชุมชนเพราะตัวเล่มชำรุดทำให้การลำดับหน้าไม่สามารถเรียงลำดับหน้าได้ถูกต้อง

ปัญหาทางประมาณในส่วนของการดูแลรักษาทางศูนย์วัฒนธรรมได้รับงบประมาณประจำปีจากภาครัฐค่อนข้างจำกัด ทางผู้บริหารศูนย์ไม่ได้ขอการสนับสนุนจากเอกชนภายนอก ดังนั้นงบประมาณทั้งการบริหารทุนและการใช้จัดกิจกรรมจึงจำกัดแหล่งข้อมูลนี้อาศัยสถานศึกษา และชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการ ปัญหาการอนุรักษ์ต้นฉบับเท่าที่พบคือ การดูแลรักษาสมุดไทยที่จัดเก็บจากชุมชนยังขาดการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องมาใช้

ในการเก็บรักษา การดำเนินการจะเป็นการรวบรวมดูแลเบื้องต้น โดยจัดหมวดหมู่เก็บในตู้เอกสาร การรักษาความสะอาด และการหมั่นหยิบมาสำรวจเพื่อป้องกันแมลง ปลวก เท่านั้น นอกจากนี้ตัวอาคารอยู่ในสภาพเก่า และอุณหภูมิที่ชื้นของพื้นที่ โดยเฉพาะฤดูฝนยังเป็นปัญหาสำคัญของการดูแลรักษาเอกสารโบราณให้คงสภาพเดิมหรือการช่วยยืดอายุของสมุดไทยจากแหล่งอีกด้วย (สัมภาษณ์, อ.ชนิษฐา สุวรรณลิขิต 28 มิถุนายน 2547)

การจัดระบบข้อมูลบางแหล่ง เช่น หอสมุดแห่งชาติกาญจนาภิเษกสงขลา เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2534 ที่มีการรับบริจาคเอกสารทั้งหนังสือบุค และใบลานจากบุคคลและวัดในจังหวัดต่างๆ ของภาคใต้ จากการสำรวจบัญชีเอกสารสมุดไทยที่จัดทำใน พ.ศ. 2539 ครั้งแรกของแหล่งข้อมูลได้มีการจัดทำรายการเอกสารจำนวนประมาณ 900 รายการ โดยเอกสารส่วนใหญ่ของแหล่งข้อมูลนี้จะเป็นใบลานมากกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือจะเป็นเอกสารประเภทหนังสือบุค ในจำนวนเอกสารใบลานกว่า 800 ผูก รวมใบลานจากวัด มีกระบวนการจัดระบบที่เป็นแบบแผนของกรมศิลปากรคือต้นฉบับเอกสารโบราณ ได้รับการจัดรูปแบบทั้งการจัดทำบัญชี การบรรจุห่อผ้าและกล่อง การจัดเก็บในตู้โดยอาศัยคำแนะนำของทางกรมศิลปากร การจัดทำบัญชีรายชื่อเอกสารมีการระบุรายละเอียดในลักษณะจัดทำทะเบียนเอกสาร บัญชีเอกสาร พ.ศ. 2539 แสดงลำดับที่เอกสาร เลขทะเบียน ชื่อเรื่อง อักษรที่ใช้ภาษาที่ใช้ ลักษณะการจารลายเส้น ลักษณะของฉบับใบลาน ปกของเอกสารหรือไม่ประทับ สังเขปของประวัติที่แสดงแหล่งที่มาจากการรับบริจาคเอกสารโบราณแต่ละผูก จำนวนผูกทั้งหมด จำนวนคัมภีร์ของเรื่องที่จัดลงทะเบียนไว้ ตู้และชั้นที่จัดเก็บ กระบวนการดังกล่าวต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านอักษรโบราณและระยะเวลาในการศึกษต้นฉบับ

ก่อนการลำดับข้อมูลเอกสาร (สัมภาษณ์, พิน ปกาอนันต์ 5 กรกฎาคม 2547)

ส่วนต้นฉบับโบราณที่ถูกเก็บในชั้นตู้ของห้อง จัดแสดงส่วนใหญ่ถูกนำมาห่อด้วยผ้า โดยผ้าหนึ่ง ห่ออาจมี 3 - 5 เรื่อง รวมด้วยกันจัดเรียงในตู้ตาม อักษรของชื่อเรื่อง และมีหมายเลขทะเบียนกำกับ ส่วนหมวดหมู่ของเอกสารไม่ได้จัดทำเนื่องจาก ข้อมูลสมุดไทยของแหล่งนี้เน้นการรวบรวมเอกสาร ประเภท ไปลานซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราว เกี่ยวกับศาสนาเป็นหลักอยู่แล้ว

เอกสารประเภทคัมภีร์ไปลานของวัดในภาคใต้ ที่จัดรวบรวมในแหล่งข้อมูลแห่งนี้ ส่วนใหญ่แทบ ทุกรายการใช้อักษรขอม ส่วนภาษาที่ใช้ในการ บรรยายมีทั้งภาษาบาลีปนกับภาษาไทยในไปลาน ผูกเดียวกัน หรือโดยทั่วไปลักษณะการบันทึกข้อมูล ในไปลานของท้องถิ่นภาคใต้มีทั้งลักษณะการบันทึก ที่เรียกว่า “ขอมไทย” หมายถึงใช้ตัวอักษรขอม บันทึกบรรยายเป็นภาษาไทย และ “ขอมบาลี” หมายถึงใช้ตัวอักษรขอมแต่บรรยายเป็นภาษาบาลี (มคธ) รวมทั้ง “ขอมไทยบาลี” หมายถึงใช้ตัวอักษร ขอมบันทึกบรรยายความโดยใช้ภาษาไทยและ ภาษาบาลีปะปนกัน (กรมศิลปากร, 2539, 428) ปัญหาการคัดแยกเอกสารมีน้อยกว่าแหล่งอื่นเพราะ ระหว่างการรวบรวมชั้นต้นคัดเอาเอกสารที่มีความ สมบูรณ์เท่านั้น หรือชำรุดบางส่วน

การสำรวจลำดับชื่อของเอกสารไปลานใช้วิธี เรียงตามตัวอักษรพบว่า เริ่มด้วยไปลานผูกที่ 1 เรื่อง *กัจจายนมูลล* (กัจจายนสูตรนาม-การก) *กริน ทานานิสัสกถา* (พระอนิสงส์กฐิน) *กตมฺยุตาทกา* (กตัญญูตาสูต) ลำดับข้อมูลจน *อุปสมบทวิธิ* (อุปสมบทวิธิ) *อุโบสถวินิจฺฉย* (พระอุโบสถวินิจฉย) เป็นต้น เนื้อหาส่วนใหญ่ในไปลานมักเป็นการบันทึก พระธรรมในพระพุทธศาสนาหมวดต่างๆ ซึ่งเป็น ความนิยมของคนไทยภาคใต้ที่ใช้คัมภีร์ไปลาน

บันทึกข้อมูลทางศาสนา อันเกี่ยวข้องกับแบบแผน ของจารีตการศึกษาสมัยโบราณของท้องถิ่น นอกจากนี้ ลักษณะการบันทึกเอกสารที่ปรากฏอักษรขอม ก็ยังอธิบายพัฒนาการของการรับอิทธิพลด้าน อารยธรรมเก่าแก่ของคนในท้องถิ่นจากขอมตั้งแต่ การที่อาณาจักรขอมเคยรุ่งเรืองในราวพุทธศตวรรษ ที่ 17 เป็นต้นมา พร้อมทั้งได้แผ่อิทธิพลมายังแหลม มลายูตอนบน เนื่องจากหอสมุดแห่งชาติกาญจนา-ภิเษกสงขลามีนโยบายสนับสนุนการศึกษานอก ระบบโดยจัดให้มีข้อมูลของการเรียนรู้ทางประวัติ- ศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ โดยมีห้อง ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงและหนังสือท้องถิ่น ทำให้มีการรวบรวมเอกสารสมุดไทยท้องถิ่นซึ่งได้มา จากการบริจาคจากวัดในพื้นที่ต่างๆ และเอกสาร จากหอสมุดแห่งชาติกรุงเทพฯ เป็นบางส่วน ปัจจุบัน ข้อมูลสมุดไทยได้เปิดให้บริการค้นคว้าเฉพาะในห้อง ที่จัดไว้ ยังขาดการสำเนาจากต้นฉบับเพื่อใช้เป็น ข้อมูลให้ศึกษาแทนตัวต้นฉบับจริง

นอกจากนี้ในด้านการศึกษาเผยแพร่ เนื่องจาก หอสมุดมีหน้าที่หลักในการจัดบริการเพื่อการศึกษา ค้นคว้า ดังนั้นข้อมูลที่เผยแพร่จึงเน้นการให้บริการ จากแหล่งเป็นหลัก และยังขาดในขั้นตอนการ ปริวรรตข้อมูล และขั้นของการศึกษาวิจัยซึ่งต้อง อาศัยนักวิชาการที่สนใจและมีความเชี่ยวชาญใน การศึกษาปริวรรตข้อมูลประวัติศาสตร์ดังกล่าว ซึ่ง นโยบายของแหล่งข้อมูลก็แตกต่างจากสถาบันการ ศึกษา และสถาบันวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ภาคใต้อื่นที่มีบุคลากรด้านวิชาการและนักวิจัยซึ่งจะ อาศัยฐานข้อมูลจากแหล่ง เพื่อผลิตผลงานปริวรรต และการศึกษาวิจัยต่อไป

ปัญหาแหล่งข้อมูลอีกแหล่งหนึ่งคือ ข้อมูล ของภูเก็ต (ศวภ.) พบว่าในการดำเนินการจนปัจจุบัน ปัญหาเกิดจากการขาดการสานต่องานอนุรักษ์ ข้อมูลสมุดไทยของ ศวภ. เอง ซึ่งเป็นความสนใจ

ของผู้บริหารแต่ละยุค ซึ่งอาจมีความกดดันเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นแตกต่างกัน การขาดการดำเนินงานอย่างจริงจังในหน่วยงานทั้งงบประมาณและกำลังคน รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลเอง ปัญหานี้ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นว่า การทำงานของ ศวก. และอีกหลายหน่วยงานมีประสบปัญหาใกล้เคียงกัน ทำให้การจัดระบบข้อมูลการศึกษาต้นฉบับสมุดไทย และการเผยแพร่ข้อมูล อยู่ในลักษณะที่ไม่ถึงขั้นการอนุรักษ์อย่างเต็มรูปแบบเพราะอยู่ในขั้นการสำรวจและจัดเก็บมากกว่า ความเชื่อมโยงของปัญหานี้สัมพันธ์กับกำลังคนและการเห็นความสำคัญของสมุดไทยต่อการศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น การศึกษาในท้องถิ่นเองมีส่วนอย่างมากต่อกระบวนการสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นทั้งด้านข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

การขาดคนที่สนใจในด้านการอนุรักษ์ และปัญหาสถานศึกษาไม่ให้ความสำคัญในทางปฏิบัติ (แต่ให้ความสำคัญเฉพาะนโยบาย) ย่อมทำให้การ

อนุรักษ์ไม่บรรลุผลสูงสุดอย่างแท้จริง เช่น กระบวนการศึกษาท้องถิ่น อาทิ ประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมในสถานศึกษาโดยไม่สนใจหลักฐานชั้นต้น ทำให้ขาดการส่งเสริมให้เกิดการศึกษา ค้นคว้า กระบวนการศึกษาเช่นนี้ทำให้ข้อมูลท้องถิ่นถูกละเลยหรือการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เน้นการสอนเพราะเหตุการณ์ โดยละเลยการศึกษาจากหลักฐานทำให้เอกสารและหลักฐานจากท้องถิ่นขาดคนสนใจ ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นจุดอ่อนของการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ขาดการวิจัยหลักฐานอันนับเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ ดังนั้นประวัติศาสตร์มีบทบาทอย่างมากในกระบวนการศึกษาหลักฐานท้องถิ่น อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้อย่างถูกต้องมีคุณค่าต่อการศึกษา ทำให้เอกสารเก่ามีหน้าที่ในทางสังคมในฐานะแหล่งเรียนรู้และวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป (สัมภาษณ์, ผศ.สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ 1 พฤษภาคม 2548) (๕)

ข้อมูลจากบันทึกการสัมภาษณ์บุคคลที่ใช้อ้างอิง

เกษม ขนากแก้ว, อ. 4 มิถุนายน 2547, สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. จ. สงขลา

ชนินฐา สุวรรณลิขิต, อ. 28 มิถุนายน 2547, ศูนย์วัฒนธรรม โรงเรียนสตรีพัทลุง. จ.พัทลุง.

ชวน เพชรแก้ว, ร.ศ. 23 กันยายน 2548, สำนักศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี. จ.สุราษฎร์ธานี.

ชัยวุฒิ พิชะกุล, นักวิจัยชำนาญการ. 10 กรกฎาคม 2548 สถาบันทักษิณคดีศึกษา. จ.สงขลา.

ปรีชา นุ่นสุข, รศ. 29 สิงหาคม 2547, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี. จ.ปัตตานี.

พระครูโมกข์กาเดิม, เจ้าอาวาสวัดเขียนบางแก้ว. 15 กรกฎาคม 2547, วัดเขียนบางแก้ว อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง.

พิน ปกาอนันต์, เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติกรมศิลปากร. 5 กรกฎาคม 2547 หอสมุดแห่งชาติกาญจนาภิเษก. จ.สงขลา.

รจนา ศรีโส, อ. 3 มิถุนายน 2547, สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. จ.สงขลา.

สมพร ชุมทอง, นักวิชาการ. 15 กรกฎาคม 2547, สถาบันทักษิณคดีศึกษา. จ. สงขลา.

สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์, ผศ. 1 พฤษภาคม 2548, สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต. จ.ภูเก็ต

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์, ศ. 2 มิถุนายน 2547, 92/117 ถนนกาญจนาภิเษก ต.เขารูปช้าง จ.สงขลา.

อำนวยการ ทอทะวีย์, เจ้าหน้าที่สำนักศิลปวัฒนธรรม. 3 พฤษภาคม 2548, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

จ.นครศรีธรรมราช.

อุบลศรี อรรถพันธ์, นักวิจัยชำนาญการ. 10 มิถุนายน 2547, สถาบันทักษิณคดีศึกษา. จ.สงขลา.